

ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ*

Ἄν ἦταν τόσο εὐκόλο νὰ πεί κανένας μ' ἓνα λόγο ἓνα ἔργο ὡραίο ἢ ἀσχημο καὶ ἢ νὰ τὸ θαυμάσει ἢ τὸ καταδικάσει, ἂν δὲν ὑπάρχει μέσος ὁδὸς ὅπου νάχει νὰ πεί κάτι περσότερο μιὰ κριτικὴ προσπάθεια, θὰ βρῖσκονταν στὸ δίλημμα νὰ δώσω τὸν ἕναν ἢ τὸν ἄλλο χαρακτηρισμὸ στὸ νέο δράμα τοῦ κ. Σπύρου Μελά «Τὸ κόκκινο πουκάμισο». Γιατὶ ὅσο κι ἂν ὁ συγγραφέας τοῦ δὲν μπορεῖ νὰ κυριαρχήσει ἀκόμα καὶ νὰ ἐκμεταλλεῖται ὅσο χρειάζονται δραματικὰ τὸ θέμα του, ὅσο κι ἂν δὲν καταφέρνει νὰ ζωντανέψει μπρὸς μας τέλεια τὴ σύλληψή του, ὅμως ὅταν θελήσει νὰ ντυκώσῃ κανένας τὸ ἔργο του ὅξω ἀπὸ κάθε διαφορετικὴ ἀντίληψή τῆς τέχνης, δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ ἀρνηθεῖ ὁλύτελα ποιητικὴ ἀξία καὶ περσότερο νὰ μὴν ἀναγνωρίσει στὸ συγγραφέα δραματικὸ ταλέντο. Ἡ πρόδο ἀπ' τὸ πρῶτο ἔργο του σὲ τοῦτο εἶναι σημαντικὴ. Ἐδῶ πατάει σὲ πραγματικὸ ἔδαφος, γυρᾷ τις δραματικὰς συγκρούσεις ἐκεῖ πού βρῖσκονται τόντες στὴ ζωὴ, στὰ συναισθήματα τῶν ἀνθρώπων καὶ στὶς ἀναμεταξύ τους σχέσεις. Ἡ τέχνη του δὲν ἔχει φτάσει βέβαια ὡς στὸ νὰ τὰ πλάθει καθαρότερα, οὔτε ὡς τὸ νὰ φέρει νὰ ξεδιπλωθῶν φυσικότερα τὰ περιστατικὰ, μὰ βλέπει κανένας τὸν ποιητὴ πού μωρρίζεται τὸ δραματικὸ καὶ σὲ μερικὲς στιγμὲς, ὅσο κι ἂν τὸ σκεπάζει καὶ τὸ θολώνει μὲ τὴ ρομαντικὴ του διάθεση, καταφέρνει ὥστόσο νὰ μᾶς κάμει ὅχι βέβαια νὰ αἰστανθοῦμε μιὰ ἀμνησὴ συγκίνηση, μὰ μιὰ ἐμμεση, ἂν μπορῶ νὰ τὴν πῶ ἔτσι, πλάθοντας μόνον μας τὴ δραματικὴ ἀλήθεια, πού ξεφυγε τὸν ποιητὴ.

Ὁ ἥρωας τοῦ Σταύρου, μαγεμένος ἀξάφνα ἀπὸ τὴν Τριανταφυλλιά, ἔχει παρατήσῃ τὴν πρώτη ἀρεθωνιαστικιά του καὶ παντρεύτηκε μὲ τούτη. Ἡ πρώτη ἀρεθωνιαστικιά του πέθανε ἀπ' τὴ θλίψη τῆς κ' ἢ μάλλον τῆς γιὰ νὰ ἐκδικηθεῖ βγάξει στὸ φόρο πῶς ἡ Τριανταφυλλιά ἀπατάει τὸ Σταύρο. Ὁ Σταύρος πᾶει καὶ σκοτώνει τὸν ἀγαπητικὸ τῆς γυναίκος του καὶ γυρᾷ στὸ σπίτι του καὶ πεθαίνει ἀπ' τὴν πληγὴ πού πήρε στὸν καυγὰ μ' ἐκεῖνον, μὲ σκληρὸν νοῦ ἀπ' τὸ χαμὸ τῆς ἐρωτικῆς εὐτυχίας καὶ μὲ βᾶρος στὴ συνείδηση γιὰ τὴ θανάτωσιν τὴν πρώτη ἀρεθωνιαστικιά του.

*) Κοίταξε τὸ περασμένον φύλλο.

Ἡ δραματικὴ αὐτὴ σύλληψη μποροῦσε νὰ γεννήσει πολλὰς δραματικὰς στιγμὲς. Μὰ ἡ ρομαντικὴ αἰσθητικὴ τοῦ συγγραφέα δὲν μπορεῖ νὰ τίς συλλάβει ἢ καταφέρει νὰ στομώσει τὴν πλέρια ἐνέργειά τους, ὅπου κάποτε τίς συλλαβαίνει. Πρῶτο πρῶτο— γιὰ νὰ φέρω ἓνα παράδειγμα— τὸ φανέρωμα τῆς ἀπάτης τῆς Τριανταφυλλιάς στὸ Σταύρο γίνεται μὲ τὸν πῶς ζητημένο τρόπο. Χρειάζονται τόσες υπερβολές, τόσες παροιμίες καὶ παραβολές, τόσες ἐκφράσεις παραφορτωμένες αἰσθηματικά. Ποιὸς θάταν ὁ φυσικός, τὸ μάθημα τὸ δίνουν οἱ «Πετροχάρηδες». Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο δὲ θάμενε βέβαια τόσος τόπος γιὰ τὰ ποιητικὰ ταχυδαχτυλογράμματα, γιὰ τίς μεταφορὰς καὶ ἀτέλειωτα παραμύθια. Μὰ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θάταν μόνον δράμα μὲ φυσικότητα, μὲ κίνηση, μὲ δράση. Ἡ ρομαντικὴ αἰσθητικὴ τὰ λέει αὐτὰ πεζότητες. Μὲ κάποιο δίκιο, ὅπου ὁ αὐστηρὸς πραγματισμὸς ξεπέφτει μὲ τὸ δόγμα καὶ τὴν ποιητικὴ ἀδυναμία στὴν ξερότητα καὶ στὸ χυδαῖο. Μὰ καὶ τὸ ἀκράτητο φούσκωμα τοῦ λόγου, ἡ κατάχρησις τῆς μεταφορᾶς, τοῦ πάθους, τῆς υπερβολῆς στὴν ἐκφράση καταντάει στὸ ἴδιο τεχνικὸ ἀποτέλεσμα. Καὶ ἡ εἰκονικὴ φράση τοῦ κ. Μελά μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι πάντα ἀστοχὴ, καθὼς ὅχι πάντα ἀτυχὴ κ' ἡ ζήτηση τοῦ λαϊκοῦ χιούμορ. Μὰ ὅταν αὐτὰ τραδιούνται στὸ ἀτελεύτητο! Ἡ ἐμβρόντητη κριτικὴ ἂς μὴ μοῦ θυμίσει ἐδῶ τὸ Σαίξπηρ. Τὸ υπερβολικὸ καὶ ζητημένο τῆς ἐκφράσεως τοῦ ἔχει τὴν αἰτία του στὸν τρόπο πού μιλοῦσε ἡ κοινωνία τῆς ἐποχῆς του. Δὲν εἶναι ξεχωριστὸ χαρακτηριστικὸ τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Σαίξπηρ, εἶναι ὅλων τῶν δραματικῶν τοῦ καιροῦ του. Ἄν σ' ἐκεῖνον ἀνεδαίνει συχνὰ σὲ ποιητικὴ ὁμορφιά, λόγος ἡ ἀνώτερη ποιητικὴ του δύναμη καὶ τὸ κάτω τῆς γραφῆς ὁ ποιητικὸς αὐτὸς στόμφος δὲν εἶναι ἐκεῖνο πού τοῦ δίνει τὴν αἰώνια ποιητικὴ ἀξία. Τὴ φυσικότητα καὶ ἀλήθειαν καὶ ζωντάνια, τί ρεαλισμὸς στὴν παράστασι τῶν ἀνθρώπων, στὴν ἀνατομία τῆς ψυχῆς κάτω ἀπ' τίς υπερβολές, κάτω ἀπ' τίς ἀτέλειες πού τοῦ φόρτωσαν οἱ συνθήκες τοῦ καιροῦ του. Ἐκεῖνα μᾶς συναπαίρουσιν, ἐκεῖνα θαυμάζομε κ' ἐκεῖνα μόνον μποροῦν νὰ διδάξουν ἓνα σύγχρονον δραματικόν. Ἡ δραματικὴ ἐκφράση σήμερα δὲν μπορεῖ νάβῃ ἀλλή ἀπὸ κείνη πού ἀντιστοιχεῖ στὴ σημερινὴ ζωὴ, στὶς συνθήκας καὶ στὶς συνήθειες τῆς. Τὸ σύγχρονον δράμα ζητάει τὴ φυσικότητα καὶ ὁ τρανὸς ἐκπαστάτης τοῦ βορρᾶ ἐκτέλεσε τὴ διαθήκη μόνον τοῦ καιροῦ του. Κάθε ἄλλῃ

προσπάθεια εἶναι πισωδρομικὸ φαινόμενον καὶ φανερόναι μόνον τὴν ἀδυναμία ἐνὸς τεχνίτη νὰ νικήσῃ τὸν καιρὸ του, νὰ γνωρίσῃ τὴν πραγματικότητά καὶ νὰ τὴν ἐκφράσῃ. Κι ὁ συγγραφέας τοῦ «Κόκκινου πουκάμισου», γυρᾷ τὸν ὑπερβολικόν, κυνηγώντας τὸ ζητημένο καὶ παραφορτωμένο, δὲν κάνει ἄλλο παρὰ νὰ δώσει τὸ δραματικὸν ζετύλιγμά του. Ὁ πλοῦτος δὲν εἶναι στὸ φόρτωμα ἀλλὰ στὴν ἀρμονία, ἡ τέχνη δὲν εἶναι σὺνδύματα παρὰσυρμα ἀλλὰ στὸ συγκράτημα ὅσο μπορεῖ περσότερο στὰ σύνορα τῆς φυσικότητος καὶ τῆς ἀλήθειας. Ὁ κ. Σπύρος Μελάς κυνηγᾷ μὲ προτίμησιν τὸ σύμβολο. Ἡ Τριανταφυλλιά σέρνεται στὴν ἀγάπῃ τοῦ Ἀχιλλέως ἀπὸ τὸ κόκκινο πουκάμισόν του, ὁ Σταύρος πηγαίνοντας νὰ σκοτώσῃ τὸν Ἀχιλλέα τῆς λέει πῶς πᾶει νὰ βᾷ φει κόκκινο καὶ τὸ δικό του γιὰ νὰ τῆς ἀρέσει. Δὲ λέω πῶς τοῦτες εἶναι καθυστερᾶς ἀσχημεῖς εἰκονικὲς ἐκφράσεις, μὰ μοῦ φαίνεται νὰ βροντοῦν πιότερον σὰ θεατρικὰ πυροτεχνήματα, νὰ μὴ μποροῦν νὰ γγίξουν τὴν ψυχὴ ὅπως ἡ γνήσια φυσικότητα κ' ἡ γόνυμνῃ ἀλήθεια. Μόνον ἓνα γύρισμα τῆς τέχνης τοῦ σ' αὐτὲς θὰ τὸν ἐπειθε στὸ τέλος καὶ τὸν ἴδιο πῶς ὁ υπερλυσισμὸς τοῦ καὶ τὰ παραμύθια χαλαρώνουν μονάχα τὸ δραματικὸν ἐνδιαφέρον, πῶς τὰ στεφάνια πού φορεῖ τῆς Τριανταφυλλιάς καὶ οἱ καμπάνες τοῦ θρόνου, πού κάνει νὰ χτυπᾶν, δὲν προκαλοῦν ἄλλο ἀπὸ νόθευ, μελοδραματικὰς συγκινήσεις. Κ' ἓνα τέτιο γύρισμα τῆς τέχνης τοῦ θὰ τὸν ἔκανε ἀναμφίβολα ἓναν ἀπὸ τοὺς ἀξιότερους βοηθοὺς τῆς δραματικῆς προόδου μας.

Ἡ «Ἀγία-Βαρβάρα», τὸ τετράπραχτον δράμα τοῦ κ. Σ. Σκίπη, ἔχει ἔλα τὰ ἐλαττώματα τῆς ἑμίας τεχνικῆς ἀντίληψης, θυμίζει μάλιστα κάπου καὶ τὸ «Γιὸ τοῦ Ἰσκιου», ὅχιως νάχει καὶ τὰ δραματικὰ προσόντα τοῦ συγγραφέα του. Δροσερὴ πνοὴ δὲ σαλεύει πούθενά σὲ ἐλάκρη τὴ φλυαρία, ἀπὸ κίνηση καὶ δράση οὔτε ἰδέα. Ἀπανωτὶς κοινοτοπίες, στοιχειώδεις μυστικοκαλληγορίες, ἀφύσικος, ἀχαρὸς, κουραστικὸς διάλογος, ξωθιολογήματα, παραμύθια. Μιὰ δυὸ στροφὰς ἀπ' τὸ τραγοῦδι τοῦ ἀργαλιῶ στὴν ἀρχὴ τῆς Β' πράξεως ἔχουν κάποια χάρις καὶ ὁ λόγος τῆς Ντουντοῦς, ὅπου μπερδεύεται ἡ Κυρὰ Διάστρενα, εἶναι ἡ μόνη πραγματικὴ στιγμή· μὰ καὶ αὐτὴ φτάνει στὸ χυδαῖο γιὰτὶ ἐρχεται ζητεμένα. Ἄν ὁ κ. Σκίπης ἤθελε νὰ καταπιαστὲ ἀνθρωπινὰ τὸ θέμα

πού τάνιωθε κάποτε ἀπάνω του νὰ στηλώνουνται καὶ νὰ τοῦ παραπονιούνται, τότε ξεγριώανε ἀκόμα πῶς πολὺ. Δὲ μποροῦσε νὰ ξεσπάει νὰ σηκωθεῖ καὶ νὰ τῆς πεί κατὰμουτρα :

— Ἔτσι θέλω ! Τί σὲ μέλει ! Θὰ κόψω κομμάτια τὴν ψυχὴ μου καὶ θὰ τὴ ρήξω ὅλη, ὅλα καμιάτωτῃ στὰ βιβλία καὶ στὸ κρεβάτι τῆς γυναίκας ἐκείνης, γιὰτὶ ἔτσι τὸ θέλω ! Τί εἶσαι σὺ καὶ πῶς τολμάς νὰ ἐπεμβαίνεις σ' τὴ ζωὴ μου ; Σ' ἔχω κοντά μου ἀπὸ οἶχτο, σὺ δίνω τὴν ἀγάπῃ μου ἐλεημοσύνη νὰ μὴν πεθάνεις ἀπὸ τὴν πείνα, στριγμάξου σὲ μιὰ γωνιά καὶ σάπα !

Καὶ θὰ τὴν ἀρπαξὲ ἀπὸ τὰ μαλλιά ἴσως ν' ἀρχίσῃ τὰ κλάματα, νὰ σπῇ ἐπιτέλους τὴν ἀδυστάχη σιωπὴ, πού καθότανε ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους καὶ τοὺς πλάκωνε σὰν ὀρεφτὴ χαμηλὴ, πνιχτικιά, ὁλόκυρη.

Εἴτανε τόσο καλὴ, εἴτανε τόσο καλὴ πού ὁ Ὁρέστης πού ἀρχίζε τώρα ἀπελιπυμένος νὰ νοιώθῃ τὸ οἰκοδόμημα ὅλο τῆς ζωῆς του νὰ σαλεύει καὶ νὰ πέφτει, δὲν μποροῦσε νὰ τὴν ὑποφέρει πιά.

Σήμερα τ' ἀπόγεμα ἡ Χρυσούλα καθότα ε στὸ παράθυρο καὶ τὸ κεφάλι τῆς εἴτανε σκυμένο καὶ μὲ ἀργοκίνητο, ἀρκαρμένο χέρι ξεφύλλιζε ἓνα βιβλίον.

Μέσα στὴν κορνίζα τοῦ παραθύρου ζωγραφίζοντανε στίγματα καὶ μπαλκόνια καὶ δέντρα καὶ στὸ βάθος, ἀποπάνω τους, ὕψωνόντανε σοβαρὴ καὶ ἀμίλητοι οἱ Πύργοι τῆς Notre Dame, μὲ τοὺς χιλιάδες πέτρινους ἀγίους, πού ἀνεδοκατεβαίνον ἀτάλευτοι, μὲ τὰ γοτθικὰ παράθυρα τὰ χιλιόχρωμα πού τόσο μοιάζουνε ὅταν τοὺς δίδει ὁ ἥλιος μὲ τὰ ξεφουρντωμένα ρόδα τὰ πολύφυλλα καὶ στρογγυλά. Τὸ κεφάλι τῆς Χρυσούλας φωτίζοντανε ἀχνά, σκιασμένο ὡς εἴτανε ἀπὸ τίς κουρτίνες τοῦ παραθύρου. Μιὰ βελουδένια κορδέλιτσα μαύρη ἀγκάλιαζε πιπιλιστὰ τὸν ἀδυνατισμένο λαιμὸ τῆς καὶ τὰ μαλλιά τῆς τὰ εἶχε χτενίσῃ ἀλλὰ Κλεώ καὶ σκεπάζανε τ' αὐτιά τῆς καὶ μόνον δυὸ διαμάντια πού φοροῦσε σκουληρήκια στραφταλίζανε πράσινα κόκκινα, χαρούμενα καὶ χορευτὰ καὶ κυτᾶζανε κάτω ἀπὸ τὴν κορακάτη μαυρίλα τῶν μαλλίων.

Ἐνας ἀπλὸς φωσφορισμὸς καλοσύνης καὶ ἀμύλησας φωτερόγλυφες τὰ μάτια τῆς, τὰ μεγαλωμένα ἀπὸ τὴ γλωμάδα καὶ τὴν ἀδυναμία. Κάποτε τὰ σήκωνε σιγὰ καὶ φοβισμένη καὶ κύταζε ἀπὸ τὰ πλάμια—μοιάζανε τότε μὲ μεγάλους βελουδένιους πανσέδες πού ἀποκοιμούνται ἀπὸ τὰ παραθυρὰ τῶν ἡρεμῶν σπιτιῶν, ἀπάνω στὴν ἀκάθαρτῃ ὀχλαλοῇ

τῶν δρόμων. Καὶ χαμήλωνε πάλι εὐτὺς τὰ μάτια καὶ τ' ἀπόσερνε ἀπάνω στὸ βιβλίον, πού κουρασμένα φυλλομετροῦσε. Οἱ γραμμὲς τοῦ κοριτοῦ τῆς ὅλες εἶχανε γίνῃ βαρεῖες ἀπὸ τὴν πολλὴν ὑποταγή.

Ἐφθου ἡ Χρυσούλα τρέμαζε. Οἱ ὄμοι τῆς οἱ λιγνοὶ ἀνατριχιάσανε, τὸ χέρι τῆς ἔπεσε λιγωμένο ἀπάνω στὸ βιβλίον καὶ τὰ μάτια τῆς ἀκόμα πῶς πολὺ μεγαλώσανε καὶ σιωπάσανε. Ἀποπίσω τῆς ἔκουσε ξαφνικὰ τὸν Ὁρέστη νὰ πετιέται ἀποκεῖ πού διαβαζε καὶ νὰ περπατεῖ ἄνω καὶ κάτω στὴν κάμερα, νευρικός. Σὰ νάθελε κάτι νὰ πεί καὶ δὲ μποροῦσε πιά νὰ τὸ βαστάξῃ καὶ σηκώθηκε καὶ ἀνοίγει τὸ στόμα.

— Θέ μου ! Τί θὰ πεί ! Τί θὰ πεί !

Τὰ γράμματα ἀρχίζαν νὰ χορεύουν ἀπάνω στὶς σελίδες κ' ἤθελε νὰ σηκώσῃ τὸ κεφάλι καὶ νὰ δεῖ, μὰ δὲν τολμοῦσε. Στάθηκε ἀνέρα ἡ θέλησή τῆς στὸ περίφοβον σμάζωμα τῆς ἀναμονῆς.

— Μίλησε λοιπόν ! Μίλησε ! πῶς τίποτα !

Δὲν μπόρεσε πιά καὶ φώναξε ὁ Ὁρέστης καὶ στάθηκε μὲ σφιγμένα τὰ χέρια ψηλὰ κ' ἔτρεμε.

Δὲν ἤξερε κανένας ποιὸν νὰ λυπηθεῖ ἀπὸ τοὺς δυὸ πῶς πολὺ.

— Μίλησε !

του, νὰ τὸ τοποθετήσῃ λογικὰ στὴ χωριάτικη περιοχὴ του, νὰ κοιτάξῃ τοὺς χωριάτες του καὶ τὴ ζωὴ τοὺς καὶ τὴν ψυχὴ τοὺς ὅπως εἶναι, ἂν εἶχε τὴ δύναμιν νὰ μᾶς τοὺς παρουσιάσῃ φυσικοὺς ἀνθρώπους, τὸ θέμα του δὲν εἶταν ἀδύνατον νὰ ζωντανέψῃ σὲ δράμα ἀληθινόν. Θὰ τολμοῦσα νὰ τοῦ πῶ νὰ τὸ δοκιμάσῃ, ἂν δὲν ἤξερα πῶς αὐτὸς ὁ τρόπος θεωρεῖται: σὰν κατώτερη τέχνη ἀπ' τὴ συμβολικὴ αἰσθητικὴ.

Τὰ λυρικά ποιήματα, ποὺ συμπληρώνουν τὴν τρίτη αὐτὴ σφραγίδα του, εἶναι κατώτερα ἀπὸ κάθε λόγον. Θάχε κερδέσει ὁ ποιητής, ἂν τύπωνε μόνον τὰ πάντες δίστιχα τοῦ «Δαχτυλιδίου τῆς Μάνας».

Ἡ «Μαρία Πενταγυώτισσα», τὸ νέο δράμα τοῦ Νιρβάν, σὰ σοβαρότερη προσπάθεια τῆς νεορωμαντικῆς σχολῆς ποὺ πρωτανέδει ὁ ποιητής, εἶναι καὶ σοβαρότερη ποιητικὴ ἀποτυχία. Μιλώντας γὰρ τὸ «Χελιδόνι» του, εἶπα πῶς ἡ τέχνη τοῦ Νιρβάν ἔχει τὴν ἀδυναμίαν νὰ νοιώθῃ τὴ ζωὴ μὲ γενικὰς ἰδέας μόνον καὶ ἔτσι τῆς ξεφεύγει ὁ ἀνθρώπος. Τὸ ὑστέρημα αὐτὸ φανερόνεται πλεονεκτήματα στὴν «Πενταγυώτισσα». Κέντρο τῆς ἰδέας ποὺ γυρίζει εἶναι ἡ δύναμις τῆς ὁμορφίης καὶ τὸ τραγικὸ μέρος ποὺ παίζει τούτῃ στὴ ζωὴ σκορπώντας πίκρα καὶ φαρμάκι καὶ θανατικόν. Ἔστω. Μὰ οἱ ἄνθρωποι, ποὺ θὰ ζωντανέβαν τὴν ἰδέαν αὐτὴ μπροστὰ μας, στὸ δράμα εἶναι ἀψυχροὶ καὶ ὠχροί, ἡχολόγια μόνον ἀστέρευτης αἰσθηματικῆς διάχυσης τοῦ συγγραφέα. Ἀφίνω ἀξέταστο τὸ ζήτημα ἂν ἡ δημιουργικὴ ἀδυναμία του τὸν φέρνῃ σ' αὐτὸ τὸ τεχνικὸ ἀποτέλεσμα ἢ ἡ ρωμαντικὴ αἰσθητικὴ του τὸν παρασέρνει στὸ νὰ περιφρονεῖ τὴν πρώτη ἀπαίτησιν γὰρ ἓνα δράμα: τὴ ζωντανὴ παράστασιν προσώπων καὶ περιστάσεων. Κοιτάζω μόνον τὸ ἀποτέλεσμα, πῶς ἡ «Μαρία Πενταγυώτισσα» δὲ δίνει τὴν ἐντύπωσιν τοῦ πιθανοῦ, τοῦ ζωντανοῦ, τὰ ληθινόν. Δὲν καταπαθεῖ καὶ δὲ συγκινεῖ. Ὅλα τόσο κρύα καὶ τεχνητὰ καὶ ζητημένα. Κ' εἶναι σὰν τὸ θέλει ἐπιτηδὲς ὁ ποιητής τῆς, σὰ νὰ πασχίξῃ νὰ γυμνάσῃ τὸ δράμα του ἀπὸ κάθε ἀλήθεια, ρίχνοντάς του τὸ μαγνᾶδι τοῦ μυθικοῦ καὶ τὴν ἀχνα τοῦ μυστηρίου. Ψυχικὴ κίνησις τῶν προσώπων του καταντάει μόνον ἡ αἰσθηματικὴ ἀσάφεια, δραματικὴ κίνησις μόνον οἱ ρωμαντικὲς σκηνογραφίαι καὶ εἰδυλλιακὰς εἰκόνες, πολὺ λίγο πρωτότυπες καὶ αὐτὲς καὶ πολὺ λιγότερες ποιητικῆς ἀ-

ξίας. Κρίμα πῶς ἡ πρόθεσίς του νὰ ἁρμονίσει περσότερον τὴ γλώσσα του στὸ δράμα αὐτὸ—κι ἔταν τὸ θέλει ὁ Νιρβάν, εἶναι: στὴ γλώσσα δυνατὸς τεχνίτης—κρίμα πῶς ἡ προσπάθειά του νὰ δώσει ντόπιο χρῶμα στὸ διάλογον ναδάγησαν θλιβερὰ τὴν ἀδιόρθωτη, τὸ ξαναλέω, αἰσθηματολογικὴ διάθεσίς του. Δὲν ξέρω σὲ ποῖο τεχνικὸ ἀποτέλεσμα θάφτανε μὲ τὴ ρωμαντικὴν αἰσθητικὴν ἂν ἐπλεκε τὸ θέμα του σὲ παραμύθι. Ἔτσι ὅμως ὅπως μᾶς τὸ δίνει σὲ δραματικὴν μορφήν, καθάλλο εἶναι παρὰ δράμα. Κ' οἱ ἀπανωτὲς ἀποτυχίαι ἔχῃ: μόνον τοῦ ἴδιου ποιητῆ, μὰ καὶ ἄλλων ὁπαδῶν τῆς ἰδίας αἰσθητικῆς, μὲ δύναμιν τὴν ἰδέαν πῶς μὲ παρόμιον τρόπο ἀντίληψης ζωῆς καὶ τέχνης εἶναι ἀπὸ θάνατον νὰ βγῇ στὸ φῶς δραματικὸν ἔργο ἀξιο λόγου.

Ἡ «Νίτσα» τοῦ κ. Ζ. Φυτῆλιν εἶναι ἀπ' τὰ δράματα ποὺ γράφονται γὰρ νὰ συζητήσῃν ἢ νὰ λύσῃν στὴ σκηνῇ ἓνα κοινωνικὸν θέμα. Τὸ συγγραφέα τῆς «Νίτσας» φαίνεται νὰ τὸν ἀνησυχεῖ τὸ ζήτημα τῆς γυναικός, ἢ θέσῃ τῆς στὴ σημερινὴ κοινωνίαν καὶ ἡ προσπάθειά της νὰ χειραφετηθῇ. Ποιὰ στάση παίρνει ὁ συγγραφέας στὸ ζήτημα, μὲ στέκει ἀδύνατον νὰ τὸ νοήσω. Δὲ θὰ μ' ἐμελε γι' αὐτὸ ὀλίγον, ἂν μπορούσε νὰ μοῦ δώσει μιὰ εἰκόνα ἀπ' τὴ γυναικίαν ἀγῶνα. Μὰ στὴν ἀντίληψιν τοῦ κ. Ζ. Φυτῆλιν φαίνεται νὰ εἶναι τόσο συγχυσμένο τὸ φαινόμενο τῆς ζωῆς ὅσο μεγάλη καὶ ἡ δημιουργικὴ του ἀδυναμία. Γὰρ ποιητικὴ ἢ τεχνικὴ ἀξία τοῦ ἔργου εἶναι κάθε λόγος ἀσκοπός. Ὅχι μόνον τὴ συγκίνησιν, μὰ οὔτε ἡπὸ ἐνδιαφέρον δὲ γεννάει. Τὸ μόνον ποὺ ἡθελε νὰ ξέρω: Εἶναι τὸ δράμα διακωμώδησις τῆς χειραφεσίας τῆς γυναικός, ἢ ἡ ἰδέα ποὺ ἔχει ὁ συγγραφέας γὰρ τὸ ζήτημα καὶ τὸ ἰδανικόν τῆς χειραφετημένης εἶναι ἡ Νίτσα, καθὼς μᾶς τὴν παρουσιάζει στὴν τελευταία πράξιν μέσα «στὸ καλλιτεχνικόντα σαλόνι τοῦ ἀπαρτεμένου τῆς στὰ Παρίσις;» Ἄν τὸ πρῶτον, λίγο τὸ κακόν. Ὑπάρχουν συγγραφεῖς πολὺ ἀνώτεροι ἀπ' τὸν κ. Φυτῆλιν, ποὺ σὲ κάθε προοδευτικὴ κίνησιν τῆς ζωῆς βλέπουν τὰ παραστρατήματα τῶν ἄρρωστων καὶ συγχυσμένων μυαλῶν μόνον. Πολὺ θλιβερότερη θάταν ἡ δεύτερη ὑπόθεσις. Γιατί, σὲ τέτια περίστασις, ὅσο καὶ ἂν ποιητικὴ ἱκανότης τοῦ συγγραφέα τῆς «Νίτσας» δὲ φτάνει νὰ ἐμπνευστῇ ἀπὸ τὴν πραγματικότητά, ὥστε ὅσο καὶ ἡ θεωρητικὴ ὁψὲς τοῦ ζητήματος ἂν τὸν ἔχει μόνον συγκινήσει, θάπαντοῦσε κανένας νὰ φροντίξῃ νὰ τὴ γνωρίσῃ καλῶς καὶ νὰ μὴν τὴ γελοιοποιήσῃ ἀθελά του.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

Ο "ΝΟΥΜΑΣ", ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ

Γιὰ τὴν Ἀθήνα ἀρ. 8.—Γιὰ τὰς ἑπαρχίας δρ.

Γιὰ τὸ ἑξωτερικὸν ἔρ. χρ. 10.

Γιὰ τὰς ἑπαρχίας δεχόμεστε καὶ τρεῖς (2 δρ. τὴν τριμήνη) συνδρομὰς.

Κανένας δὲ γράφεται συνδρομητὴς ὃ δὲ στείλει μπροστὰ τὴ συνδρομὴν του.

10 λεπτὰ τὸ φύλλον λεπτὰ 10

Τὰ περασμένα φύλλα τοῦ Νουμά πούλιονται στὸ γραφεῖο μας στὴ διπλὴ τιμὴ.

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ. Στὰ κιάσκια (Σύνταγμα, Ὁμόνοια Ἑθν. Τράπεζα Ὑπ. Οἰκονομικῶν, Σταθμὸς Τροχιδόρου (Ἀκαδημία), Βουλὴ, Σταθμὸς ὑπογείου Σιδηροδρόμου Ὁμόνοια), στὸ κιάσκι Γιαννοπούλου (Χαντεῖα), στὰ βιβλιοπωλεῖα Ἑστίας Γ. Κολάρου καὶ Σακέτου (ἀντικρὺ στὴ Βουλὴ).

Στὴν Κέρκυρα, Πάτρα καὶ Βόλο, στὰ Πρακτορεῖα τῶν ἑφημερίδων, στὸν Πύργο στὸ βιβλιοπωλεῖο τοῦ κ. Κ. Βαρουξῆ.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Ἐπανάστασις ποὺ ὑποχωρεῖ—Ὁ μπαμπούλας—Πλατιά καὶ στενὴ—Ὁ Γιάννης καὶ τὸ θεριὸ—Μιά γνώμη γιὰ τὸ Πανεπιστήμιον.

ΤΟ ὁσοῦτο χαρακτηρισμὸς τῆς ψευτοεπανάστασης, τὸν ἔδωκε ὁ Σταματίου στὴν «Ἀκρόπολιν» τῆς Τρίτης μὲ τὸ ἄρθρον τοῦ «Μωρὲ μούτρα». Ναί, ἔπα-νάστασις ποὺ ὑποχωρεῖ—τέτια εἶναι ἡ ἐπανάστασις μας' καὶ ἀπὸ μιὰ τέτια ἐπανάστασις ποὺ κάνει μισὸ βῆμα μπροστὰ καὶ δέκα πίσω, ποὺ ἀντὶ νὰ συντριψῇ τὰ ἐμπόδια, τοὺς κάνει τεμενὰ καὶ ἀλλάζει δρόμον, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ καρτερεῖ καμιά γενναία πράξιν, καμιά σοβαρὴ καὶ μελετημένη ἀπόφασις, κανένα μέτρο γενικὸ καὶ σωτήριον.

Μπαλῶματα μοναχὰ καὶ βιαστικά πράγματα καὶ ἀμελετησιὰ καὶ ἐπιπολαιότης. Καὶ θαρρεῖ κανεὶς πῶς εἴταν ἡ Ἐπανάστασις ἀποφασίζῃ κάτι ποὺ σὺ φέρνῃ σὲ μιὰ ἐπαρχίαν καὶ δὲ σὺ φέρνῃ σ' ἄλλαν, κάθεται καὶ λογαριάζει σὰν ὁ κοινότερος κοματά-χης τὰ κουκιά, ἀπὸ ποῦ εἶναι τὰ περισσότερα, ποῖα ἐπαρχία σὺ φέρνῃ νὰ ἰκανοποιηθῇ—καὶ δὲν τραβάει μπροστὰ στὸ δρόμον τῆς καὶ δὲ σφαλνδεῖ τὰ μάτια τῆς καὶ δὲ βουλώνει ταῦτά της καὶ δὲ βαστάει μο-

—Τί νὰ πῶ; Τί νὰ πῶ;

Ἡ φωνὴ τῆς γλυκερῆς καὶ μαλακῆς, σὰ φωνὴ ραγισμίνης κερμπάνας.

—Ἄ! δὲν ἔχεις τίποτα νὰ πεῖς! Τίποτα! Ἄ! Καὶ ξέσπασε σ' ἓνα γέλιο τρομαχτικὸ καὶ σίμωσε τῆς Χρυσούλας, ἀπλώνοντας τὸ χεῖρ του.

—Τί βιβλίον εἶναι αὐτό; Ποιὸς σοῦ τὸ δώκε;

—Ὁ Γοργίας.

—Ἄ! ὁ Γοργίας! Πῶς δὲν ἦρθε σήμερον νὰ σὲ δει τὸ ξεμωραμένο γεροντάκι;.. Σ' ἀγαπᾷ, δὲν τὸ ξέρεις;

Καὶ γέλασε τὸ ἴδιο σπαρκατικόντα γέλιο.

—Σ' ἀγαπᾷ! Γιὰ σένα βᾶφει τὰ κεφάλια του, κρύβει τὰ χροῖα του, γίνεται ποιητὴς μπροστὰ σου, γιὰ σένα ἀραδιάζει ὥρατα, φανφαρόνια λόγια, δὲν τὸ ξέρεις; Κάνεις πῶς δὲν τὸ ξέρεις! Χαχαχά!

—Ὁρίστη!

Ὅλη ἡ ψυχὴ τῆς Χρυσούλας σωρειάστηκε μπροστὰ τοῦ καὶ ἔσμιξε τὰ χεῖρα σὰ σὲ προσευχὴ καὶ εἶπε:—Ὁρίστη!

Ἡ ψυχὴ τῆς Χρυσούλας ἀνθισμένη ἀμυγδαλιά. Ἐνα χεῖρ ἀπρόσδεχτο ἢ κακὸ νὰ τὴν κουνήσει, χιόνιζονε μαθημένα χάρω ὅλα τῆς τὰ λουλούδια.

—Σώπα! Ὁ ἄρχις τῶρα καὶ τὰ κλάματα!

Ἄ, δὲν εἶναι ζωὴ αὐτὴ! Εἶναι μαρτύριο!

(—Τὸ ξέρω, ἔχω ἄδικο, μὰ δὲν μπορῶ, θέλω νὰ φωνάξω, θέλω νὰ σὲ κάμω νὰ φωνάξῃς, θέλω νὰ ἐξορκίσω τὴ σιωπὴν ποὺ πνίγει με! ὦ! νάξερεις, νάξερεις τὰ ὅσα ὑποφέρω, δὲ θὰ τρώμαζες ἔτσι καὶ δὲ θάνοιγες ἔτσι τὰ μάτια σου φοβισμένα νὰ μὲ κυτᾶς. Ὅχι! Δὲν εἶμαι κακὸς ἐγὼ! Δὲν εἶμαι κακὸς! Πονῶ! νά, τί ἔχω! Τίποτ' ἄλλο! Πονῶ!..)

—Ἄ! Ὅχι! Δὲν εἶναι ζωὴ αὐτὴ!

Ἡ Χρυσούλα τινάχτηκε ἀπάνω. Κάτι ἤθελε νὰ πῇ, μὰ κρατήθηκε. Καὶ σωρειάστηκε πάλι στὴν πολυθρόνα. Τὸ βιβλίον ξέφυγε ἀπὸ τὰ χεῖρα τῆς καὶ ἔπεσε χάμω. Μάζεψε ὅλη τὴ δύναμιν τοῦ κορμιοῦ τῆς σὰ χεῖλιά της καὶ μουρμούρισε:

—Τί φταίω ἐγὼ, Ὁρίστη; Τί φταίω.

(Ἡ φωνούλα τῆς παράπονον λαβωμένου πουλιοῦ ποὺ κλαίγεται στὸ φεγγάρι).

—Ἄ! τί φταίω! (ὦ! ἐπιτέλους, θὰ φωνάξω, θὰ τρυπήσω αὐτὴ τὴ μολυβένια στέγη τῆς σιωπῆς ποὺ μὲ κατασκεπάζει καὶ θὰ δῶ λίγο γαλάζιον οὐρανὸν καὶ θ' ἀναπνεύσω καὶ θ' ἀλαφρώσω!) Τί φταίω! Μέρα νύχτα σέρνεσαι γύρω μου καὶ εἶσαι σὰ φάντασμα καὶ δὲν ἀκούγονται τὰ βήματά σου καὶ δὲ μιλεῖ τὸ στόμα σου, μὰ τὰ μάτια σου κλαίει

καὶ φωνάζουνε καὶ δὲ μ' ἀφίνουν ἡσυχο. Γίνηκες χλωμὴ, ἔλιωσες, τὰ μπράτσα σου ἀδυνατίσανε, ἀσκήμισες, δὲν μπορῶ νὰ σὲ ὑποφέρω ἔτσι! Ἐχω ἀνάγκη ἀπὸ χαρὰ, ἀπὸ ζωὴ, ἀπὸ γέλια γύρω μου, ἔννοε; Θέλω νὰ γελάς, θέλω νάττι εὐθυμῇ, θέλω νὰ μοῦ κάνεις τὴ ζωὴ εὐθυμῇ! Μὰ δὲ βλέπεις λοιπὸν πόσο ὑποφέρω; Δὲ βλέπεις πόσο πονῶ; Πεθαίνω!

Τῆς εἶχε πιάσει τὸ χεῖρ καὶ τὸ σφιγγε καὶ τὸ τυραννοῦσε. Ὅλο τοῦ τὸ σῶμα τὸ δερνεν μιὰ θανάσιμην φουρτούνα. Τὰ μάτια τῆς Χρυσούλας σκύψανε ἀπάνω τοῦ γεμάτου ἀγάπης, ὑπακοῆς καὶ τρόμου. Ἐνας οἶχτος γιὰ τὸν Ὁρίστη, γιὰ τὸν ἐξυτὸ τῆς, γιὰ ὅλο τὸν κόσμον δακρυοπερίλουτε τὴν ψυχὴ τῆς καὶ τὴ φωνὴ τῆς καὶ εἶπε:

—Ὑποφέρεις, ἀγάπη μου; Ὑποφέρεις! Τί ἔχεις;

—Πεθαίνω! Δὲ βλέπεις; Μὰ δὲ μὲ βλέπεις πῶς κατάντησα; Μνῆμα τέλειες τὸ σπῆτι μας μὲ τὸ βουδὸ παρὰπὸν σου!

—Ἀγάπη μου, τί φταίω; τί φταίω; Θίς νὰ γελῶ, μὰ δὲν μπορῶ! Βλέπεις δὲν μπορῶ!

Προσπάθησε νὰ γελάσῃ καὶ ξέσπασε σ' ἓνα κλάμα ἀβάσταχτο!